

Samir Amghar (ed.): *Islamismes d'Occident. État des lieux et perspectives.*

Paris: Éditions Lignes de repères 2006. 142 sider.

Islamismen er over os. Den er ikke længere en fremmed ideologi fra nogen fjerntliggende egne i Mellemøsten, men en religiøs og politisk retning, der er rykket ind i hjertet af Europa og USA. Spørgsmålet er imidlertid, hvorledes islamismen forandrer sig, når den rykker mod vest? I en ny bog, *Islamismes d'Occident* (Islamismer i Vesten), forsøger en række yngre - primært franske - forskere at danne et overblik over islamismens aktuelle udvikling i en vestlig sammenhæng, og i modsætning til det stereotype billede, vi konfronteres med i medier (islamismen som en farlig bevægelse, der truer det vestlige demokrati, sekularisme, ytringsfrihed, sikkerhed), peger bogen tværtimod på islamismens mangfoldighed. Den forsøger med andre ord at indkredse de vestlige islamismer.

Olivier Roy, der må betragtes som en af islamisme-forskningens *grand old men*, har skrevet forordet. Det er nemlig Roys forståelse af islamismen som en politisk ideologi med særligt fokus på staten, der danner udgangspunkt for flere af bogens bidrag. I forordet spørger Roy, om islamismens overgang til en vestlig kontekst har betydet et regulært *brud* med islamismen i muslimske lande, eller om islamismen i muslimske lande og Vesten tværtimod følger en parallel udvikling? Hvad betyder overgangen fra majoritets-

religion til minoritetsreligion for udviklingen af islamismen?

Eftersom islam *endnu* (ville Pia Kjærsgaard sikkert sige) er en mindretalsreligion i Vesten, giver den centrale islamistiske ide om at skabe en islamisk stat ikke længere mening. Tværtimod - hævder Roy - fører situationen som religiøst mindretal til en nytænkning af islamismen, idet den fremmer en helt ny opfattelse af staten. Staten er nu ikke længere - som i den klassiske islamisme - en instans, der skal erobres for at implementere den sande islam oppefra, men en forhandlingspartner, man må gå i dialog med for at få anerkendelse og rettigheder. Islamisterne overtager således det vestlige begreb om minoritetsrettigheder, hvilket fører til 90'ernes identitetspolitik.

Identitetspolitik har ofte til formål at opnå særlige *kulturelle* rettigheder. Problemet er bare, at der i Europa er sket en uddifferentiering af religion og kultur. De europæiske islamister har selv arbejdet for en sådan adskillelse, idet de har forsøgt at definere en universel eller "ren" islam hævet over kulturelle forskelle. Men hvis islam ikke længere er koblet på en bestemt "kultur", er det nødvendigt at stille spørgsmålet, hvad der så bliver marker for de europæiske muslimer. Det, der forener de vesteuropæiske muslimer i dag, er ifølge Roy *sharia*. Når islam "afkulturaliseres" rykker spørgsmålet om *fiqh* i centrum, og det forklarer, at de europæiske islamister har givet deres støtte til udarbejdelsen af en særlig minoritets-*fiqh*, der skal tage højde for den særlige situation, de europæiske muslimer befinder sig i (at være muslimsk statsborger i et ikke-muslimsk land).

Amel Boubekeur, der er en af de helt unge franske islamforskere, vender sig mod spørgsmålet om, hvad der sker, når islamismen bliver en *tradition*. Da islamismen opstod i det 20. århundrede, udgjorde den et *brud* med den islamiske tradition, således som den blev forvaltet af de muslimske lærde - *ulama*. Men i dag – hævder Boubekeur – er islamismen selv blevet en tradition, der skal forvaltes og tilpasse sig en ny kontekst i Europa. I sin artikel beskriver Boubekeur, hvorledes unge genislamiserede muslimer i Frankrig i dag nytolker – ikke bare islam, men selve islamismen. Hun skelner mellem to perioder, nemlig 90'erne og 00'erne.

Det, det drejede sig om for de unge islamister i 90'erne, var at gøre sig fri af den religiøse tradition/kultur. For de unge muslimer, der blev genislamiseret i 90'erne, repræsenterede islamismen netop en intellektuel og sofistikeret udgave af islam, der var et alternativ til forældrenes primitive, folkloristiske religion. Men ... man var vel ikke islamist for ingenting. I 90'erne ville de unge islamister netop bruge politikken og den politiske sfære til at sætte en islamistisk dagsorden, og det, de stiledede mod var 1) at gøre religionen synlig i den offentlige sfære, for eksempel ved at bære hovedtørklæde, 2) at formulere en universel islamistisk norm, der var rensset for kulturel påvirkning, for eksempel ved kendskab til klassisk arabisk, Koranen og i kraft af fælles referencer (fra Hassan al Banna over Sayyid Qutb til Yussuf al-Qardawi), 3) at realisere ideen om ”den troende borger”, dvs. en muslim, der har accepteret den sekulære stat, men som bruger islam til at involvere

sig politisk og i det hele taget være en aktiv borger.

Ifølge Boubekeur slog denne 90'er-islamisme fejl. For langt de fleste førte det islamistiske engagement til social marginalisering (afslag på statsborgerskab, fyring etc.), og efter 11. september er det blevet særligt stigmatiserende at være muslim. Derfor – hævder Amel Boubekeur – ser vi i dag en helt ny form for islamisme, hvor den islamistiske tradition gentænkes i lyset af de unges individuelle ambitioner og personlige projekter. Ifølge Boubekeur forskyder islamisternes engagement sig i øjeblikket fra den politiske sfære til den økonomiske og kulturelle sfære. De unge vil ikke længere sætte en islamistisk dagsorden ved at gå ind i politik, men ved at blive succesfulde business-men, rappere eller islamiske forbrugere, der kan sætte en dagsorden gennem et etisk *halal*-forbrug (*halal*-takeaway, islamisk streetwear, Mecca Cola etc.). De europæiske islamister søger således ikke længere anerkendelse fra staten, men indskrives i en globaliseret økonomi, hvor de ønsker at konkurrere på lige betingelser.

Samir Amghars artikel om islamistiske organisationer i Frankrig, Belgien og Svejs peger i samme retning. Amghar forklarer, hvorledes de islamistiske organisationer, der blev stiftet i 80'erne af politiske flygtninge og studenter, har udviklet sig fra at være radikale organisationer med fokus på staten, til i dag at have særligt fokus på individet. Især efter 11. september har yngre medlemmer af de islamistiske organisationer vendt sig bort fra den klassiske statscentrerede islamisme for i stedet at betone individuelle værdier (at få succes, at klare sig godt i samfundet).

De islamistiske organisationer rekrutterer hovedsageligt i middelklassen, og for disse europæiske middelklasseunge gælder det i dag om at få en uddannelse og et arbejde. Islamisme er således ikke længere kun et spørgsmål om en streng islamisk normativitet og kulturel rigorisme. Islam er blevet ”cool” og ”fun” og er ikke længere uforenelig med individualistiske og ligefrem hedonistiske værdier. Vor tids islamister vil stadig forandre verden, men de har ikke længere ambitioner om at tage magten.

Vesten er som bekendt også USA. I en kort artikel giver Malika Zeghal (University of Chicago) os indblik i den amerikanske islamisme, der naturligvis har været dybt præget af 11. september. Før 11. september var den amerikanske islamisme organiseret i *Islamic Society of North America* - en pressionsgruppe, der hovedsageligt forsøgte at påvirke amerikansk udenrigspolitik i Mellemøsten. Men efter 11. september har de amerikanske muslimer ændret deres offentlige fremtræden. For en lille gruppe toneangivende intellektuelle (Khaled Abu al-Fadl, Omid Safi o.a.) gælder det især om at insistere på, at der eksisterer en pluralisme internt i islam. Disse intellektuelle står for en liberal og progressiv islam, der ligger tæt op af andre muslimske intellektuelle som Mohammed Arkoun og Abdolkarim Soroush.

Globaliseringen har som bekendt betydet, at religiøse ideer i dag cirkulerer lynhurtigt på tværs af landegrænser. Ifølge Zeghal har dette dog ikke ført til en homogenisering af religiøse ideer og debatter, men til ny form for diversitet. På den ene side konfronteres de religiøse autoriteter nu med en pluralisme, der relativiserer enhver prætention

om at repræsentere en absolut sandhed, og på den anden side udspiller de transnationale debatter sig i lokale kontekster, hvorved de bibeholder et lokalt præg. Da en kvindelig afro-amerikaner, Amina Wadud, den 18 marts 2005 ledte en fredagsbøn på Manhattan, udløste det en heftig transnational debat, hvor bl.a. ledende skikkelser ved *Al-Azhar* (det ansete sunnimuslimske universitet i Cairo) og *sheik al-Qardawi* (egyptisk muslimsk lærd, som anerkendes af mange muslimer) tog til orde og talte henholdsvis for og imod denne ”event” (Qardawi opfordrede den vildfarne søster til at vende tilbage til sin Herre). I USA diskuterede muslimer dog ikke kun dette spørgsmål med en henvisning til religiøse kilder, men i mindst lige så høj grad med henvisning til USA’s liberale og pluralistiske tradition. Den lokale kultur sætter således sit præg på den transnationale debat.

Til sidst kaster Zeghal et kritisk blik på Roys tese om, at der i øjeblikket sker en individualisering af islam. Den amerikanske case viser nemlig, at når islam afkobles fra sin oprindelige kontekst og implanteres i en amerikansk kontekst, fører det ikke kun til en frisættelse af religiøse subjekter, men i mindst lige så høj grad til en etablering af nye religiøse autoriteter.

I konklusionen vender Patrick Haenni tilbage til Olivier Roys indledende spørgsmål om, hvorvidt den vestlige islamisme udgør en særlig afart af islamismen. Haenni, der har boet mange år i Egypten og skrevet bøger om den egyptiske islamisme, konkluderer, at de vestlige islamismer – trods deres forskellighed - ikke udgør nogle særtilfælde, men at islamismen i dag – worldwide - gennemstrømmes af en liberal globalisering.

Antologien indeholder også studier af Milli Görus i Tyskland og af Hizb ut-Tahrir i Storbritannien og Danmark.

Manni Crone,
Adjunkt, Phd.
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet